

sénék
 e 2 frt.
 25 kr.
 el szer-
 40 kr.
 50 kr.
 vagyis a
 gyalása.
 60 kr.
 ze. 6 ft.
 60 kr.
 on. Par
 10 kr.
 10 kr.
 10 kr.
 and. au.
 10 kr.
 10 kr.
 10 kr.
 er. Pre-
 10 kr.
 e Henri
 10 kr.
 Devèze.
 10 kr.
 Gossot.
 10 kr.
 s. Par
 10 kr.
 Charles
 80 kr.
 10 kr.
 80 kr.
 80 kr.
 r Jules
 80 kr.
 2 frt.
 50 kr.
 Claudin.
 10 kr.
 nes, les
 80 kr.
 gen von
 80 kr.
 50 kr.
 60 kr.
 60 kr.
 10 kr.
 10 kr.
 10 kr.
 10 kr.
 80 kr.
 20 kr.
 ktro-
 elemen-
 65 kr.
 50 kr.
 50 kr.
 e. Ein
 nil Sax
 50 kr.
 t. Gaz-
 20 kr.
 orlat.
 30 kr.
 . rész.
 1 frt.
 s álla-
 észletes
 lcs- és
 b rész-
 és is-
 désével
 jelenik
 30 kr.

ÉLET ÉS IRODALOM
 SZÉPIRODALMI ÉS
 TÁRSADALMI HETI KÖZLÖNY.

Előfizetési ár:
 Egész évre 6frt.
 Fél " 3.50k.
 Negyed " 1.50k.
 Egyes szám ára 12kr.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos
KORBULY JÓZSEF.

*Szerkesztői iroda és
 Kiadó-hivatal:*
 Kolozsvártt. Bel-Monostor
 utca 20sz.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

AZ

„ÉLET és IRODALOM”

1884. év második félévi folyamára.

Az „ÉLET és IRODALOM” című, az erdélyi részek egyetlen szépirodalmi és társadalmi közlönyére nyitjuk meg az előfizetést juli—december folyamára.

Eddigi — bár rövid — pályafutásunk felment attól, hogy nagyhangú ígéretekkel biztassuk az olvasó közönséget az előfizetésre; s e pusztá ígéretük után tartunk igényt a közönség pártfogására.

A nélkül, hogy a szerénytelenség vádjától tartanánk, hivatkozhatunk a kiváló írók fényes sorára, kiknek szives közreműködése tette lehetővé, hogy lapunkat irodalmi színvonalra emeltük.

A lefolyt félévi folyamban a következő írók neveivel találkozhattak olvasóink: Jókai Mór, Brassai Sámuel, Imre Sándor, Beöthy Zsolt, Szász Béla, Szász Gerő, Endrődi Sándor, Abrányi Kornél, Jakab Ödön, De Gerando Antonina, Gyarmathy Zsigáné, Sáni Lászlóné, Bartha Miklós, Jakab Elek, Széchy Károly, dr. Ferenczi Zoltán, Csernátóni Gyula, Medgyes Lajos, Lövey Klára, E. Kovács Gyula, Petelei István, Gabányi Árpád, Tolnai Lajos, György Aladár, Lugosi József, Abrányi Emil, Dengi János, Réthy Lajos, Sümegi Kálmán, dr. Boros Gábor, Bartók Lajos, Reviczky Gyula, Farnos Dezső, De Gerando Attila, Jancsó Benedek.

Lapunk előfizetési díja marad a régi:

Egész évre 6 frt. || Fél évre 3 frt.
Évnyegyedre 1 frt 50 kr.

A vidéki előfizetési díjak a kiadóhivatalhoz (Kolozsvárt belmonostor-utca 20. sz.) küldendők; helybeli előfizetéseket pedig Stein János könyvkereskedése fogad el.

Mutatványszámot ingyen és bérmentve bárkinek küldünk. Továbbá tudatjuk, hogy új előfizetőink lapunk első félévi folyamát 2 frt 50 krért utánrendelhetik.

ÉPEN MOST JELENT MEG!

KOLOZSVÁRT

STEIN JÁNOS

könyv- és zeneműkereskedésében kapható:

AZ ÉRVÉNYBEN LÉVŐ

MAGYAR BÜNTETŐ TÖRVÉNYEK

GYŰJTEMÉNYE,

A KAPCSOLATOS TÖRVÉNYEK ÉS RENDELETEK, VALAMINT A

BÜNVÁDI ELJÁRÁSRA

vonatkozó törvényes intézkedések szözszerinti idézésével és tekintettel a magyar kir. curia, nemkülönben a magy. kir. belügyminiszter, mint harmadfokú bíróság, elvei jelentőségű fontosabb határozataira.

(CODEX JURIS CRIMINALIS HUNGARICI.)

ÖSSZEÁLLITOTTA

Dr. SCHULHOF GÉZA,

köz- és váltóügyvéd, a budapesti ügyvédi kamara tagja.

KÉT KÖTET.

8-ad rétet 1054 lap. Előszó, tartalomjegyzék és kimerítő tárgymutatóval.

A csinos vászonkötésű két kötet ára 6 frt.

A magyar büntető törvényeket életbeléptető 1880. 36. t.-cz. általánosságban megállapítja ugyan, hogy a büntető intézkedéseket tartalmazó régiebb jogtételek közül melyek maradnak érvényben és melyek helyezettnek hatályon kívül. Ezen általános megállapítás alól azonban annyi kivételt statual az életbeléptető törvény, hogy a gyakorlat embe-
rének felette meg van nehezítve az érvényben maradt szétszórt törvények s a vonatkozó m. kir. minist. rendeletek felkeresése. Jelen munka az összes érvényben levő magyar büntető törvények és jogszabályok olyképeni összeállítását tartalmazza, hogy a gyakorlati jogász hosszabb fáradsztó keresés nélkül a kutatás tárgyát képező esetre vonatkozólag magát gyorsan tájékozhatja.

A megfelelő szakaszok jegyzeteiben a birói illetőségre, valamint a felelbezés korlátozására vonatkozó törvényidézetek, nemkülönben a m. kir. Curia, valamint a m. kir. belügyminiszter, mint a közigazg. hatóságok hatáskörébe utalt kibágásokra nézve illetékes harmadfokú bíróság által hozott olvi jelentőségű fontosabb határozatok vétettek fel, folytonos figyelemmel az illető szakaszokkal kapcsolatban lévő törvényekre és rendeletekre.

A mű két kötetből áll, az első kötet tartalmazza a két magyar büntető törvénykönyven kívül az életbeléptető törvényt, a csőd és kereskedelmi törvényt, a métermérték behozataláról, véderőről, vizek és csatornákról, a záloglevelek biztosításáról, gátrendőrségről, belvizek levezetéséről, stb. szóló törvények büntető intézkedései fölül az uzsora-, részletügylet-, zálogköcsön-ügylet, a főv. rendőrségről szóló törvényezikket, valamint a bünvádi eljárásra vonatkozó összes törvényeket, rendeleteket és jogszabályokat érve a rögtönbírósági eljárást, az egyiptomi nemzetközi bíróságra s a keleten levő consuli bíróságokra vonatkozó határozatokat.

A második kötet tartalmazza a mező-rendőrségről szóló törvényt, sajtó-törvény és eljárás, keleti marhavész, eseléd-, közegészségi ügy, rendőri bej. intézmény-, erdtörvény-, kivándorlási ügynökségek-, műemlékek fentartása, phylloxera terjedése elleni-, magyar orsz. ezimerek használhatása-, vadászatról stb. stb. szóló törvényes intézkedéseken fölül a fegyelmi törvényeket és a rendbüntetőket.

A fáradságos mű nagy szakértelemmel és kiváló gonddal van dr. Schulhof Géza által összeállítva, ki, mióta a szóbeliség bejött, mint jeles criminalista és gyakorló ügyvéd működik, s a tényleg fenforgó és mindennap érezhető hiányt kívánta e művel pótolni.

A műnek gazdag tartalmát és csinos, tetszetős kiállítását tekintve, a 6 frtban megszabott ár olcsónak mondható.

FÜRDŐRE KÉSZÜLŐ MUNKAKEDVELŐ

HÖLGYEK FIGYELMEBE

AJÁNlja

LÁSZLÓFFY JÓZSEF

Kolozsvárt, főtér Szatmáry-ház

Egész ujonnan francia modorban berendezett

NŐI KÉZIMUNKA S HOZZÁVALÓK

RAKTÁRÁT.

Vidéki, ugy helybeli megrendeléseknél a színezésre (Schatirung) a legnagyobb figyelem fordittatik.

(24) (4-*)

EREDETI

FRISTER és ROSSMANN

VARRÓGÉPEK.

Amsterdamban az 1883-diki kiállításon

„ARANY ÉREMMEL“

kitüntetett, tehát a legnagyobb elismerésben részesített

SINGER

varrógépeket készpenz, vagy 1 frt heti részletekbeni fizetések és hat évi irásbeli jótállás mellett ajánlja

Neeser János és társa

Kolozsvárt, torlanteza 1. sz.

(27-52)

(7)

KÖNYV- ÉS KÖNYOMDA.

STEIN JÁNOS

KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDÁSZ KOLOZSVÁRT.

Ajánlja az ev. ref. főtanoda általa már 35 éven át kezelt és legújabbban a kor igényeinek megfelelőleg a legmodernebb betűkkel berendezett

KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAIÁRT.

A könyomdában szakképzett metsző és nyomó van alkalmazva.

A nyomdai gépek elegendősége, valamint a munkaerő teljes száma lehetővé teszi, hogy minden

KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI MUNKÁT

határozott időre, tisztán, izléssel s oly olcsó árban képes előállítani, hogy bármely hazai nyomdával versenyezhet

A munkához szükséges papírt csak rendes gyári árban számítja.

Mindennemű és nyelvű **könyvek, folyóiratok, iskolai értesítők**, köz- és magán hivatalok részére szükséges **rovatos ívek, körlevelek, árjegyzékek, számlák**, diszes kiállítású **diplomák és tanulólevelek, nász-, gyász- és vigalmi jelentések, névjegyek, meghívók, tánczrendek, gyógyszerári jelzetek bor, roszolis és más vignettek, új évi és más alkalmi üdvözetek, vámjegyek, vásárcédulák, hirdetémények**, bármily nagyságu **fafragaszok**, szóval minden e szakmába vágó fekete vagy színnyomatu munkák esinos kiállítását jutányos áron elfogadja.

Megrendelések Stein János könyv- és zeneműkereskedésébe (bel-középutcza 1. sz.) vagy a nyomda helyiségébe (bel-farkasutcza 20. sz.) intézendők.

— Vidéki megrendeléseket gyorsan és pontosan eszközöl. —

Különösen a kir. közjegyzők, megyei és városi hatóságok és a községi előljáróságok, valamint takarékpénztárak és biztosító-társaságok figyelmét bátorlodik arra fölhivni, hogy hivatali szükségletekre megkivántató nyomtatványok gyors kiállítására s legolcsóbb árszámítására különös súlyt fektet. A községi bíróságok részére szükséges nyomtatványokból raktárt tart s azokból kis mennyiségben **koncez számra** is jutányos áron szolgál.

ELET ÉS IRODALOM.

SZÉPIRODALMI ÉS TÁRSADALMI HETI KOZLÓNY.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Negyedévre 1 frt 50 kr.
Félévre 3 " — "
Egész évre 6 " — "

Egy szám ára 12 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS:

KORBULY JÓZSEF.

Az előfizetési pénzek, valamint a lap szellemi részére vonatkozó közlemények a szerkesztőhöz küldendők. (Kolozsvárt, Belmonostor-utca 20. sz.)

Helybeli előfizetéseket elfogad Stein János könyvkereskedése. KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

I. Évfolyam.
Huszonnyolcadik szám.

Megjelenik minden vasárnap 1--1½ ívnyi terjedelemben.

Kolozsvárt.
1884. július 6.

Hanyatlásunk és a nő.

I.

Sajátságos jellege századunknak, hogy előszeretettel foglalkozik az emberiség elmúlásának gondolatával. Kezdetben csak a költők kinoxattak e gyötrelme által, majd a bölesészekre ragadott a kórság, hogy napjainkban a tudomány vegye át e lehangoló végzet bizonyítgatását. Madách kialvasztja a napot s fagygyal zsibbasztja el a szerelmi vágyat. Schopenhauer pokloknak bizonyítván a létet, rideg igazsággal kiált föl: ne adjatok életet, a szerelem bűn! És a tudomány rendszerbe szedve mind a mérhetlen roszt, melyet égen, földön, a föld alatt, társadalomban, természetben s a lélekben talál, a tehetetlenség jajával sirja: nincsen remény! A civilizáció kifárasztott. A reflectiv képesség unottá tette a folyton ismétlődő jövőt. A kedély beteg.

A szerelem bátorsága, vaksága, közetlensége, istensége elköltözött a földről. Az érzést felváltotta a látás. Shakespeare Juliája helyébe Nana lépett, miként az egykor égett vulkánikus sziklagerinceket eliszapolta a nyálkás homok, az új idők neptuni, vizes eleme. A nőiség fenséges jelképét, Mária a francia forradalom őrvongása elűzte az oltári trónról s egy némbert ültetett föl a templomi chaisse-longera, kinek szépsége mögött az erkölcsi tartalom helyett egy nagy üresség ásit.

Ezt tette a tudás. Ismétlődött a genesis átka: a tudás fájából ne egyél, mert a halálnak halálával halsz meg. Elvesztetted illusoidat. A nőt, kit szellem gyanánt óhajtál, anyag gyanánt találod öledben. Költészeted elvész. Lassu, hosszas haldokolásba kezdesz. Megkezdettük!

A jelen társadalom az Ahasverus éhes-szomjas utvesztőjét futja. Kezében tartja koponyáját s úgy keres valamit, keresi a szívét. Elvesztett valamit, elvesztette boldogságát. Nem szállanak le többé istenasszonyok a halandó könnyes ágya mellé! Az angyal-hit is archeológiává változott. A nő csak nemzetgazdasági próza szemünkben.

De comicus is lehetett, midőn a troubadour kedvese ingét akasztá sisakja forgójára lobogóul, vagy a midőn sirva fakadt a muhammedán Aisiának, a próféta hű nejeének lepedője láttára, mikor ezt hadijelül széthordozák a legfanatikusabb halál-

támadás előtt. S mily hőbortos vadság volt Vesta templomának bűnös gyermekeit az elátkozott mezőre vinni ki; ime a campus sceleratus ma feljött a Vestatemplomig egygyólvadva — bordélyháznak

Az agy, mely ellentéte a szívnek, a renaissance megindulásakor, midőn az askésis fölött fel-támasztotta a természetet, elfelejté megvonnai a határt, meddig az ész uralma terjed. Az elme önistenítése gögjében lefoglalta magának a teljes szabadságot. Szabad kritika alá venni a életnek oly nyilvánulásait, melyeket csak föltetlen hódolat, hártalan hála és kimondhatatlan kegyelet illet meg: szabad szétbontani a virág szirmait; szabad analysis alá venni a kebel legszentebb titkait; szabad kétségbe vonni, megvizsgálni, bizonyítani és tagadni, szabad az istent, a reményt, a halhatatlanságot, az erkölcsi szabadság velünk született fölemelő önértetét, szabad gáncsolni és pornographia tárgyává is tenni a nagy teremtés fenséges női princípiumát. A castitást nem emlegetjük az erények között.

Jézus Krisztus azt mondá, hogy a ki nőre néz gonosz indulatnak okaért, az már paráznalkodott azzal az ő szívében. Ma napjainkat még a serdülőknél is a szerelmi képzelgés, az erotophantasia, orvosok szerint annyi szellemi betegségnek, főleg a hypochondriának és hysteriának oka tölti ki.

Kalocsa bibornok érseke felszólította a keresztény világot, hogy Mária születésének XIX századi fordulóján fogadalmakkal enyhítse mindazt a szentségtelenséget, melylyel az isten-anyának szenvedéseket okozánk. Valóban mély igazság! Az emberiség soha nem vétkezett nagyobbat a létel isise ellen, mint épen századunkban; a nő — kinek Mária eszméyi képe, symboluma — soha nem bírt több fájdalommal, mint most, midőn Rómában kánonilag vették körül a legnagyobb gloriával, az örök szeplőtlenség homéri epithetonával.

A női érték devalvacziójának is lehetne századunkat nevezni s e miatt a férfi hősiség nagy halottak-napjának. Mert nincsen kölesön-reactio, viszonyos távolba-hatás, megfordított impulsus-kicserélés, mely végzetesebben uralkodó legyen, mint a teremtett és termő világ két antithesise, a férfiú és az asszony között.

Egy elfelejtethetlen öreg orvost ismerék, ki mindig elszomorodott, ha szenvedő nőt látott s töle hallottam a következőket.

Minden nemzet közmondása úgy tartja, hogy a nőt és a halált isten adja. Ki van ezzel fejezve, hogy a nő életünk fele, ellentétben a másik féllel, az enyészettel. Lucifer is Madáchnál még csak a nőt találja útjában, hogy megsemmisíthesse a világot. Schopenhauer ajánlja a nőiség fogalmának kitörlését, mert ezzel elérve a cél: a mindenség halála. A régiek azt hitték, hogy a nemek egykor nem voltak különválna: az újabbkori boncztan bebizonyítja ezt.

Látható tehát, hogy a nő oly tényező, mely nélkül hiányzik okoskodásunk helyességének egyik factora, hiányzik az égtől a nap, a fűztől a víz, a földtől a meny. Látható, hogy nincs igaza Madáchnak, midőn azt állítja: a férfi nagy nő nélkül is. Lehetetlen a villamosság plusáról beszélni minus nélkül. Lehetetlen helyes világnézetet alkotnunk s tehát lehetetlen helyes embereknek lennünk ama mysticus elv. a nőiség nélkül, mely által lettünk, vagyunk és leszünk. Kétségtelenül a férfi a nő ellenképe, párdarabja, visszfénye, echoja és viszont. A tökéletesség gyűrűje nincs bezárva a nő belevonása nélkül. A nő az élet vallása, ha a férfi annak tudása.

És ime kötetekre menne mind amaz elhanyagolás, bántalom és infamia leírása, mely keresztény-nietlen és igaz poézis nélküli, hazug és hamisító társadalmunkban a tüdő nőre nehezedik. S ha egy-egy „emanczipált”-hölgy neme védelmében fel-emeli jajsavát, savanyu gúny kíséri, vagy a — rendőrség, mint ez Németországon több helyt meg-esett. Pedig be van bizonyítva, hogy az emanczipációt is a kétségbeesés és a családszeretet szükségese kezdeté meg néhány amerikai anya által, kiket iszákos és nyomorult férfiek kényszerítének a férfinak való élet-halálharc borzalmaira. Mert a hol a férfi megszűnik, a nő még tud hős is lenni a szeretetért, de a hol a nő megszűnik, a férfi elvesztette életfonalát. Mert a férfi a drámai elvet, tehát a vétket képviseli a teremtésben, míg a nő az eposzt, az erkölcsöt, a vallást s hatása és értéke a practicus életre annál nagyobb, minél magasabban áll szemünkben, mint szent legenda, mint vallásos költészet.

Adjunk számot, mit tettünk az ég költészetével?

SÁNDOR JÓZSEF.

ÚJ VILÁG.

— Elbeszélés. —

Irtta: TOLNAI LAJOS.

Első fejezet.

Mindighát megtiszteltetése

Pályázati határnap 1878 június huszadika, ma már 19-ike és én nem tudom még mindegyre érkeznek a folyamodványok, de mennyi pályázó édes káplán ur! Nem is képzelem, mi lesz ebből.

Mindighát öreg lelkése örömmel is, aggodalommal is ütöget pipaszárával a nagy csomó pályázati iratra, mintha az érdemtelenekeket akarná, mint valamely legyeket, eltávolítani.

— Ennyi folyamodót én se reméltem, tisztelendő ur — válaszol egy sárga szőke arcú, majdnem egészen gyermek, ifju ember. Itt bajos lesz választani.

— Hány van?

— Huszonöt folyamodó.

— Micsoda? Három katédrára? Rettenetes ez. S fiatalok?

— Itt merőben öreg emberek is vannak az ötven és hetven között.

— És a nők?

— Tizenhatsz nő, pedig csak egynek lesz helye.

— Már csináljon Turjáni ur, a mit akar a plánummal, én akkor is megmondtam: ennek a népnek az a czifra iskola-palota nem való.

— Úgy mondják, királyi tanácsosságot sze-

retne kapni, mert a földesi vén doktor is azt kapott husvétra, a szabadi polgármester is, a vári volt alispán ur is. Úgy olvasom a „Budapesti világ“-ból, hogy a kormány számos nemességeket és czimeket fog följánlani.

— No az igaz, hogy különös egy új világot élünk. Mennyi zsidó lesz mostanában nemes emberré! De hát azok tudják-e, mi a nemes ember?

— A mai lap is hoz egy csomó miniszteri köszönetet.

— Régen nem így volt — komorodott el az aggastyán lelkész, kedvetlenül eresztve le maga mellé hosszú száru pipáját — hanem ha valamely földesur alapítványt tett, vagy egy leégett falut fölépített, valamely árvákat akadémiára küldött, vagy ezerben egyszer egy új iskolát építettett valahol: hát akkor a megye vagy a falu deputációt küldött, az orátor elmondta illedelmesen, a mit lehetett, következett egy felséges ebéd — s vége lett az egész czerimoniának. Nemesség, tanácsosság, miniszteri hála-köszönet? Ilyesmit nem is várt senki. Ki is neveltük, de meg is utáltuk volna az olyan embert, ki csak ezekért tette volna szép fundációit. Ne tudja a te balkezéd, a mit ad jobb kezéd — ez volt a törvény.

Az ifju káplán ur azért-e, mert ő már az ifjabb és újabb körültekintő nemzetségből való volt — nem szólt semmit az öreg princípális kifakadásaira, csak összevonta tömött gesztenye szemöldeit és rendezte a temérdek folyamodást, okmányt, bizonyítványt alfabetum szerint. A mellett nézegetett ki a folyosóra.

Termetes, athléta szerű fiatal ember lökte be botjával az ajtót. Kicsiny kis pisze tömött főlhajló orr, két nagy, hatalmasan kiformalódott áll és orca, vérpiros mosolygó ajkak, fehér sűrű fogak,

alacsony kis homlok, de fölötte dús, sötét szőke haj, sűrű, mint egy fiatal erdő; széles váll és gyönyörűen álló domboru mell; a szemeket hagyom utoljára, melyek szürkék és jósággal és ifjui ravaszúsággal voltak tele.

Lehetett e magyar ifju ember 20–21 éves. Alig látszott még kövér fehér-piros arczán némi szőr és bajusz is alig egy kissé mohódzó.

Ifju volt, de bizonyos merészséggel, követeléssel, azt is mondhatnám: hánya-vetiséggel.

Előbb az öreg lelkésznek, majd a földig meghajló ifju káplánnak nyújtotta világos szürke keztyüs kezét.

— Tudja-e tisztelendő atyám, hogy a falu már tele van pályázóval. Igazán csinos nőcskék vannak. Sajnálom, hogy több nős állomást nem alapítottam, de minél előbb fogok. Szerte-szélylyel szállásoltattam őket a birtokosokhoz. Gazdatisztjeimmel is vannak fölös számmal. Hanem édes szent atyám, adjon tanácsot, mert ennyi emberrel én —

— Sok, borzasztó sok ember és honnan került elő ennyi?

— Egyet sem ereszték magam elé többet, mert iszonyum hazudnak.

— Hogyan? művelt emberek? Azt nem képzelem.

— Jó, jó, én se képzeltem, de majd meglátja. Lássuk a pályázatokat s állítsunk össze egy listát. De ha hinni lehet nekik: ezek vagy kész gazemberek vagy a világ legnagyobb tudósai. Én a gymnasiumba nem tanultam annyit, a mennyt ezek a paraszt fiuknak és leányoknak itt tanítani fognak. Az én fejemet már annyira tele beszélte egy csomó zwikkeres ur, hogy se nem látok, se nem hallok. Tudja atyám, mit fognak itt tanítani? Itt még sokat nem lehet, tekintetes uram.

TÁRCZA.

Jósika Miklós és a történelmi regény.

DR. FERENCZI ZOLTÁN.

I.

Hogy tüstént a dologhoz lássak, Jósikának a történelmi (történelmi?) regényéről az a felfogása, hogy az tulajdonképen nem egyéb, mint a történelemnek regényes részletekkel vegyítése vagy elegyítése. És valóban Jósikánál első regényeiben, Abafiban, Utolsó Báthoriban, a Csehek Magyarországon stb.-ben, világosan észre lehet venni a historiát komolyan tanuló író, ki képzeletit, mesés dolgokkal teszi érdekessé a regényben ridegnek tetsző vázat. A dolog tehát ilyen formán áll: azon dolgok, miket a historia nyújt, csak vázlatok, csak körvonalok azokhoz a részletekkel gazdag cselekményekhez képest, minők azok a valóság szerint voltak. A történelmi regény írójának nincs hát más hivatása, mint kitölteni nekünk a vázlatot, azaz, ha adatokból nem teheti, képzeletéből helyreállítani, érdekes epizódokkal kitölteni a támadt hézagokat, egészenki tüntetni fel, a mi hiányos, csonka, mondhatnám: életrajzot gondolni bele abba az életbe, melynek csak a születés és halál évét ismerjük.

Tehát történelmi regény hivatása kiegészíteni képzelet részletekkel a historiában megmaradt vázlat. Bevallva vagy be nem vallva nagyon sokan követték ez elméletet és pedig két úton, t. i. vagy abban jeleskednek, hogy a részletek minél érdekesebb mese fordulatokból álljanak (romantikusok, francziák) vagy abban, hogy a cselekmények eleje és vége közt létező lélektani, mondhatnám belső

okok psychologia láncolatát magyarázzák meg (az angolok, Kemény, Eötvös).

Igy állván a dolog elméleti oldala, könnyű belátni, hogy a történelem érdekét sem teszi csupán az, hogy ő történelem, hanem a feldolgozás, p. o. Macaulay-t szivesebben olvassuk, mint Horváth Mihályt stb., így a historiai regény érdeke sem abban áll, hogy historia is van benne, hanem abban, hogy mit tudott vele tenni az író. Mindenesetre azon erkölcsi tanulságok meggyőző voltára nézve, melyek valamely műből vonhatók, nem lényegtelen, hogy a cselekményt valónak tudjuk; mert valónak gondolható cselekvénynek legalább is lenni kell egyéb műben is; de ez egyelőre bizonyosan másodrendű kérdés. Első kérdés, hogy tudta az író feldolgozni. Tehát első sorban a történelmi regénynél nem az jön szóba, hogy ő történelmi vagy nem, hanem, hogy jó-e vagy nem? Az aesthetika szempontjából pedig lényeges kérdés az, hogy melyik útát követte a történelmi regény írója a fent említettek közül: kívülről czifritotta-e a historiai mesevázat vagy belülről mélyítette, gazdagította az indokok felfejtésével? Mert mind a kettőt egyenlő arányban tán nincs is író, ki egyesítette volna, viszont nincs olyan se, ki egyiket teljesen elhanyagolta volna a másik rovására; mert ez egyszerűen lehetetlen. A kérdés csupán az, hogy melyik irány a fő nála. Mondtuk már, hogy Keménynél fő az utóbbi, Eötvösnél is, habár neki a historiai regényről más t. i. oly fajta elmélete van, hogy „azon általános művészi és erkölcsi feladatokon kívül, melyeket ha az író szeme előtt nem tart, minden regény pusztá időöltetéssé aljasul, még egy különös kötelessége jutott s ez: népszerűsíteni a történetet.“ Azonban nem tudjuk, hogy ez „a különös kötelesség“ mennyire lé-

nyeges egy ily regénynél; de azt tudjuk, azok az „általános művészi feladatok“ sokkal lényegesebbek s e tekintetben Eötvösnek szerencsére gyakorlata sokkal czélszerűbb és jobb is, mint elmélete.

Már most tehát a fő a historiai regénynél is csak az, mint minden más regénynél, hogy bizonyos szükséges művészi feladatokat hogy old meg és pedig az előbb említettekkel kapcsolatban szólva, fontosabb művészi feladatokat old meg a belső indokok, a lelki élet finom rajzolója, mint a ki főképen a külső czifritáshoz ért.

Röviden szólva, Jósika nem tartozik főirányánál fogva a lelki élet ama művészi rajzolóhoz, a hová Keményt is, Eötvöst is számítottuk. Amennyiben történelmet ad regényeiben, csak annyit ér; de a művészi feladatok megoldásában kevesebbet ér. Így áll tehát előttünk a szempont. A történelmi regény tehát nem esik más ítélet alá, mint bármely más regény vagy művészeti tárgy s mint szépműre, ama szempont, melyet megítélésére nézve a historia, mint tudomány nyújt, teljesen felesleges s így a „történelem“ (történelmi?) jelző sem mentséget, sem ujjmutatást erre nézve nem nyújt.

PLETYKAPAD.

I.

Kolozsvárt, július 5.

Levelet kaptam. Nem volt ugyan piros pecsétje, annál kevésbé finom a hajtása, sőt a keze írásáról se lehetne elmondani, hogy áldott, mert az bizony csak amolyan karmolás volt, melyben e lapok tisztelt szerkesztője katonás rövidecséggel adja tudomra, hogy teremtsek az „Élet és Irodalom“-ban a vonal alatt egy „plet-

Az ifju széles derült arcán e szóra: „te-kintetes“ valami kellemetlen rándulás vonult végig.

— Hallott olyat: iránytan? Paraszt gyerekeknek?

— Mi az?

— Stylus — szolt közbe a káplán ur.

— De kinek?

— Én is azt kérdeztem. Itt atyám még minket is befognak.

És édes harsány kacaj töltötte be a lelkész ur törpe lakását.

— Történelem, fisika, geometria, mértani rajz — az az atyám.

— De kinek és minek?

— Várjon csak. Alkotmánytan — ilyet én se tanultam, de a káplán ur se.

— Azoknak a gyerekeknek? — csóváltatá ősz fejét az öreg lelkész.

— Persze. Én se tanultam. És még — most nevéssen atyám: egy kis aesthetika — aesthetika a kovácsom és béreseim fiainak.

— Ez aztán igazán új világ, de felfordult világ.

(Folytatása következik.)

CSÁKLYAKŐ.

— B.-Benedek, 1880. aug. 5. —

Hívős szellő lebben, mozgatja a lombot,
Fölöttem az égnek tiszta kékje látszik,
Hajladoz a virág, megzörren a levél,
A havasi szellő enyelegve játszik.

Folydogál a völgyben a havasi csermely,
Mint szép ezüst szalag gyorsan tovább halad,
Ki tudja: honnan jó? ki tudja: hová megy?
Ezer gyönyörű táj mögötte elmarad.

Sziklák között vagyok, majd reám hajlanak,
Mintba egymás felé nyujtanának kezét,
Óriás köveknek iszonyú halmaza,
Kopár, sűrű orruk az égbe föl vezet.

Sötét barlang öble tátong a sziklában,
Oszlopjait erős iv tartja egyívve,
Benne évszázás fák... edénytöredékek,
A rege azt tartja: római kéz műve.

Mint tajtékzó sárkány, áll az egyik szikla,
Kristály tiszta vizet ontva ki torkából,
Zuhanó víztömeg omlik le a mélybe
Szavakat hallok a vizgyöngyök zajából.

Az a lesiető vizár mintha zengne,
Mikor alá rohan a szikla kövein,
Mintha milljó ajak e szavakra nyílnék:
„Ember, bánulj isten nagyszerű művein!“

Bámulum a sziklát, a vizárt s az eget,
Miket teremte a mennyei hatalom,
Ám a nagy természet minden gyönyörénél
Gyönyörebb vagy nekem te, édes angyalom.

Hogyha rád gondolok, vagy ha rám mosolyasz,
Elfeletem akkor a nagy természetet,
Ha átölel karod, ha ajkad érintem,
A menybe ragadod szerelmes szívemet.

DR. BOROS GÁBOR.

INCOGNITO.

— Beszély. —

Irta:

FANGHÉ GYUJTÓ IZABELLA.

Hát csakugyan nem szánja rá magát,
kedves utitárs, hogy pár napot közöttünk
töltsön?

— Nem, köszönet szives meghívásáért,
de most nem tehetem.

— Pedig mennyire örült volna a feleségem! Tudja kedves barátom, így nyáron szörnyű unalmas nálunk kisvárosban, semmi ujság, semmi változatosság; pedig a feleségem úgy szereti a változatosságot. S egy olyan művelt, mulatságos, csinos fiatal ember mint ön; — kár, valóban kár, kimondhatatlanul sajnálom. De hisz ön úgy is csak szórakozásból útazik, pár napig nálunk is elmulathatna. Társas életünk elég élénk, vannak szép hölgyeink, kitűnő férfaink; ugyan gondolkozzék meg, kedves barátom.

— Nem lehet. Mondtam már, kedves utitárs, hogy a fővárosban uralkodó hőség irtozattal tölt el minden iránt, a mit városnak neveznek s szilárd elhatározásom meg nem állapodni, míg valamely hűs erdő, leginkább fenyves közepébe nem érek, hol pár hétre megfedkezhessem az izzó, poros utcákról. Hanem visszajövet, ha addig meg nem feledkezik ön rólam . . .

— Ah dehogy, dehogy! hogy mondhat olyat, kedves utitárs? egy olyan művelt, kedves társalgó! higgye el, hogy sokáig emlékezetes lesz előttem az a néhány óra, a mit élvezetes társaságában . .

ka-padot“; lovagoljak ezen a padon, képzelvén magam például Erdélyi Belának és e képzeletben pletykálkodjak és árulkodjak mindenkiről és mindenről, a mit akár fölfüllel, akár pedig füleim természetes nagyságával meghallok.

Nos hát én engedelmeskedek a tisztelt szerkesztő urnak: ime itt van egy hétre való pletyka, hanem ezek most az egyszer nem erdélyi-léle pletykák, hanem az igazságnak megfelelők . . .

*

Szegény Sebesi Jób harmincz napi ártatlanul szenvedett fogsága után, végre kiszabadult. A legfelsőbb forum felmentő ítélete után csak egy hét mulva nyílt meg szegény Jóbi hörtönének kapuja. Furcsa ez a gyorskezü igazságszolgáltatás; az ártatlanul becsukottat a hét napig mászó posta útján bocsátják ki, hanem azért az ártatlanul gyanúsítottat akárhányszor a „drót“ segítségével zárják el.

Hanem már mindegy. Jóbi szabad s nyugodtan mondhatja el, hogy harmincz napi hörtönének szenvedéseit bár ő volt kénytelen eltűrni, de szegyenét más hordozza.

*

No de írjunk kedélyesebb dolgokról.

A májáliszok sergének egy-egy elmaradottja mostanság süttögeti el a kicsapongó jókedv rákétáit. Ha a szavakkal és fogalmakkal különbözni akarunk, a pinezerek (magyarul mondva: kelnerék) és kardalnokok (magyarul mondva: kóristák) nyári táncvizalmát premiere-majálisnak jeleznek, mivel e czégek alatt az idén tartatik legelőször májális.

Egyhangu volna, ha egy levélben mind a ket-

tőről szólnánk, elégedjünk meg tehát, ha csak a kórista májálisz szedjük kottára.

„Kórista élet kutya kenyér.“

Hanem e kutya kenyér ezukros piskótává változott színházunk szép asszonya, Rónaszéken búzgalma folytán.

Hogy Rónaszékenének szép szemei vannak, ezt eddig is láttuk; de hogy a szegény kóristák sivár életük miatti panasz-sóhajaik ép Rónaszékenénél nem találtak süket fülekre, azt csak most tudjuk, mert hiszen ő hallotta meg először e panasz-hangokat s rendezte e mulatságot a kardalnokok számára.

*

A kóristákról beszélve, jut eszembe a Miska bácsi jutalomjátéka. Magáról az előadásról a „színházi rovatnak“ kötelessége referálni, én csak e jutalomjátékkal kapcsolatos izléstelenségekről kívánok szólni.

Az egyiket Czece Péter, Krasznai Miska művészetének egyik őszinte tisztelője cselekedte meg a következőképen.

De mielőtt ezt elmondanám, hadd mesélhessek el egy adomát.

Egy asszonyságnak fülkínzó szerszámra, már hogy zongorára volt szüksége; elmegy egy zongorara-raktárhoz s megteszi praktikus ajánlatát, hogy adjanak neki egy zongorát cserébe egy koporsóért, lévén neki koporsó kereskedése.

Czece Péter uram is, nem nagy különbséggel, ilyen forma praktikus gondolkodás módot árult el. Kedveskedni akarván Miska barátjának, hivatásának megfelelőleg, lévén temetkezési intézet tulajdonos, szomorú-jelentést nyomatott e jutalomjáték emlékére. A furcsa szomorú-jelentés pedig hangzik, a mint következik:

„Alant írott fájdalomtelt kebellet jelenti szép reményeinek, rózsaszín álmának és kővér számításainak zsebszélhűdés következtében történt hanyatlását; mely azon biztos reménnyel adatik a nagyérdemű közönség tudtára, hogy a feltámadás órája ütni fog az ur 1884-ik esztendejének július hava 3-ik napján este 1/28 órakor „Két sobri“ című népszínmű előadása alkalmával. A vigasztaló áldozat ugyanakkor fog a sétatéren levő „Thalia“ fatemplomában a résztvevőknek bemutatni, melyre a nagyérdemű színházlátogató közönséget, ismerősöket, barátokat és ellenségeket tisztelettel meghívja Kolozsivárt, 1884. jul. 1-én Krasznai Miska, a kolozsivári nemzeti színház színművész tagja.“

Furcsa szomorú-jelentés; van benne egy kevés szellem; kiérzik belőle a jóakarát, de ki tehet arról, ha a jóakarát némelykor csak árt; legalább ez esetben a Krasznai Mihály művészi hírnevének bizonyára ártott.

. . . Szegény Miska! Téged, úgy látszik, mindenkép elevenen akarnak eltemetni. Teleki Sándor már megvette sírhelyedet; Czece már nyomatott számodra szomorú-jelentést; sőt mostani jutalomjátékod alkalmával fekete szalagos gyász koszorút is kaptál.

Szegény Miska!

*

Az eszmetársításnál fogva mi természetesebb, minthogy Czece után a most kiűtött cholera emlitsük meg. Hát bizony ez a szörnyeteg tíz évi nyugalma után ismét felütötte a fejét. Pusztit, öldököl kegyetlenül, de e nagy gyilkolásban egyet mégis felelevenített, a hirlapok számára az eddigi holt saiont. De mi e felelevenítést nem vesszük igénybe, tehát a jövő hétig alá' szolgálja.

CSABA.

*

De ime, a podgyászom, tehát isten velünk, kedves barátom! A feleségemnek majd elmesélem, milyen kellemes társaságban utaztam, valamint az ön szíves ígérését és látogatását illetőleg. Remélem, nem fogja feledni, Bonka Lőrincz a nevem, doktor Bonka Lőrincz, ügyvéd, szolgálatára, ismert egyéniség, bármely utcagyerek élvezeti lakásomhoz.

E szavakkal Bonka Lőrincz, egy kised, jovialis arcu, kissé testes uri ember, mindkét kezébe fogva utitársa kezét, szívélyesen össze-vissza szorongatta azt s még pár végső búcsusztót kiáltva utána, sietve tünt el a pályaház belsejébe, míg a másik, egy elegans külsejű, érdekes arcu fiatal ember az étterem felé vette útját s az ott nagyszámban összesereglett utasok közt áthatolva, elfoglalta az egyetlen üres helyet, melyet egy asztal végén fölfedezhetett s vacsorát rendelt magának.

De nem volt oly könnyű valamit kapnia, ilyenkor nyáron csak úgy özönlenek az utasok fürdőkre, nyári tartózkodásra. S míg ő bőbeszédű utitársától búcsuzódott, a készlet el lett kapkodva, várakoznia kellett.

Az idő azonban telt, az első csengetés elhangzott és emberünk még nem jutott vacsorához. Végre a második csengetés is felhangzott, étel sehol és utasunk, a kinek semmi kedve sem volt sem lekésni a vonatról, sem éhen maradni, karhatalommal akart magának valami ennivalót szerezni s a kituduló zsirgóz által vezetve, a konyha felé törekedett s ott szerencsésen elfoglalt egy adag rostélyost. De jaj! még vissza sem érkezett vivmányával az étterembe s már harmadikszor csengettek.

Mérgesen csapta le tányérát, rohant úti készletei után, de midőn mindent összeszedve a peronra érkezett, a vonat már mozgásban volt s a prűszkölő gép fényes szikrákban küldte istenhozadját a hátramaradottaknak.

Valamit mormogva, a mit nem lehetett épen imádságnak nevezni, utasunk visszatért az étterembe, lerakta holmiját s most már egész nyugodtan elköltvén viszontagságosan szerzett rostélyosát, megkérdezte a pinczért, mikor indul még más vonat Erdély felé? Mire azt a feleletet kapta, hogy az egyik, a vegyes vonat, éjjeli egy órakor indul, de oly lassan megy, hogy a második, a mely reggel hatkor indul, hamarabb érkezik rendeltetése helyére. Utasunk megnézte óráját, fél volt a tizenegyre, tehát még két és fél órát kellene a lassu vonatra várakoznia.

Ily körülmények között jobb a városban meghálni s a reggeli vonattal tovább utaznia. Bérkosira ült tehát s a legközelebbi szállodába hajtatott.

*

Midőn másnap a háziszolga által felköltve, egy nyugalmasan töltött éj után elhagyta fekhelyét, első dolga volt szobája ablakát kinyitni, hogy a hűs léget élvezhesse.

Bár szobája a nem épen tiszta udvarra nyílt, meglepően szép kilátás tárult szemei elé. Nem nagy távolságra a vendéglő mögött emelkedett halmok magaslottak, különböző nemű és fajú fákkal, cserjékkel beültetve; egy, a zöld szín minden kigondolható árnyalatát feltüntető, beláthatlan hullámos terület, melynek tengeréből, mint kisebb-nagyobb hajók, itt-ott mosolygó, hívogató külsejű nyári lakok tarkállottak elő s a reggeli szellő rózsaillattal telített, üde hegyi léget s morajló vizzugást hozott szárnyain utasunk felé.

— De hiszen ez kellemes, ez szép! — kiáltott fel, tele tudóval szíva magába a pompás levegőt.

— Hallja, barátom — szólt az épen reggeli-

jét hozó pinczért az ablakhoz vezetve s kezével a halmok irányát jelölve — micsoda hely az ott?

— Az ott? Az ott kérem alásan az istálló födele — felelt a pinczér, kinek láthatára csak odáig terjedt.

— Barom! — dörmögé az útas. Hát ott tovább?

— Ott, ott tovább? Az a szomszéd udvara, kovács műhely, kérem alásan.

Az útas ismét mormogott egy nevet, a mely az előbbinél még kevésbé volt hízogónak mondható.

— Hát azok a hegyek, kertek ott? — folytatá még egy utolsó kísérletet koczkázlatva.

— Ah az? Az egészen más — felelt a pinczér — az ott, kérem alásan, a Malomberek.

— Fürdő vagy micsoda? — kérdé tovább az utazó.

— Nem, csak nyaraló hely, hová a város vagyonosabb családai szoktak kiköltözni, a meleg hónapokban.

Az útas az ablakra tétet reggelijét s lassan szürcsölgetve kávéját, tovább gyönyörködött a kellemes látványban, elképzelve, milyen jó lehet ott a lombos fák hűsében, a csevegő patak partján, a nyiló rózsák között.

Alant az udvaron csengős lovakat fogtak az omnibusz elé, a mely őt a vasúthoz volt szállítandó, újabb kilátás egy izzó coupéban töltendő hosszú nyári napra s az üde zöld ligetekkel összehasonlítva, valóban épen nem irigylésre méltó.

S ekkor eszébe jutott, milyen kellemes lenne pár napot tölteni azon kedves kis lakok valamelyikében. Minék is menne tovább? hiszen a mit keresett: hűs léget, lombárnyat, azt itt is megtalálja. Igaz, hogy nem fenyves, sőt tulajdonképen nem is erdő, de hát mindenesetre kellemesebb, mint az utazás ebben a szörnyű melegben.

— Mondja csak, vajjon nem lehetne ott pár napra vagy hétre lakást bérelni? — fordult az edényeket rakosgató pinczérhez.

— Bizony nem tudom, kérem alásan — felelt emez. Igaz, hogy nagybárá tulajdonosok laknak ott, azonban meglehet, hogy egyik vagy másik átengedne pár szobát.

A házi szolga podgyászért jött.

Nem indulok ma — mondá hirtelen határozva az útas, aztán a tükör elé állt, kissé több gondnal, mint a hogy előbb neki fogott, végezte be öltözékét; szivarra gyújtott s kényelmes lassusággal indult fölfedezési útjára.

(Folytatása következik.)

A Z A L K U.

— Rajz. —

PETELEI ISTVÁNTÓL.

A hegyen, a szőlők felé vivő úton, a kis ház előtt, mely most a tavaszon kezdett szépülni s öltözött ki ilyen czifrára, az új, faragott kapu előtt kocsi áll meg. Az inas leugrik s ajtót nyit.

A zajra egy kis kövér, veres hölgy lép ki az udvarról s tipeg a kocsihoz.

— Ne szálljon ki a gróf — mondja kedveskedő hangon. Alszik Ágnes s nem lehet most látni. Nagyon el van gyengülve és igen ideges. Én tapasztalatlan vagyok ugyan az effélében, de gondolom pihennie kell. Igen örvendene, ha láthatná a grófot, de szunyad . . .

— Ismét, igazán sajnálom.

— Csupa udvariasság a gróf, de mit tegyünk. Én ugyan járatlan vagyok az effélében, de az ő állapota gondolom ilyen . . . A szegény leánynak — teszi hozzá s ravasz tekintettel néz a sovány gyérhaju, sáppadt, nedves szemű urra — kényes a helyzete. Az előre haladt idő, meg a világ szája . . .

— Igen . . . tudom . . . Menjünk az udvarra, nem szeretem a bámézkodókat . . .

Mert az utcára kigyültek a gyerekek és egy pár kíváncsi leány. A borvizes szekerek szoktak itatni a kút körül hetivásárkor, de más jármű ritkán döcögött végig a göröngyökön. A kocsi pedig egész esemény volt.

A kis kövér hölgy betette a kaput s mondta:

— Mi bizunk a grófbán. Az adott szó minket megnyugtat. Mert én többre tartom ezt, mint azt a haszontalan kötvényt, mit az én aggodalmaim eloszlatására irt a gróf. Egy férfi szava . . .

— Kérem ez igen kellemetlen tárgy. Ha én egyszer ígérek . . .

— Halkan gróf ur, nem szeretném, hogy Ágnes hallja. Ne tudjon ő semmit arról a boldogságról, mit én oly gondoskodással, mintha édes anyja volnék, készítgetek elé számára.

Benn a szobában egy gyermekarcu szép leány hajtotta le fejét az ablak párkányára. „Édes, édes anyám” — sóhajtott fel és könyezett. „Meri emlegetni az ő nevét, az ő drága nevét . . .” Kék selyem függönyök szűrték át az ablakon beözönló napfényt, bársonyos székek kínáltak kényelmet, aranyos óra ketyegett vigan gyöngyház asztalkán — és ő mégis sirt. Boldogságról beszéltek ott kinn, mit készítgetnek az ő számára s udvar, kert, ember-arcok mind ragyogtak s ő csak sirt. Felkelt s a szoba tulsó szegletébe huzódott, hogy ne lászon, ne halljon. Szőke haját s kissé puffadt szemhéjait végig simította s hallgatta az óra ketyegését. Irigylte a lepergett perczeket s sajnálta a jövőket.

Külről halk suttogás hallszott, aztán nyílt a kapu s kocsi robogott el. A leányka kilépett az udvarra.

A kis kövér hölgy derülten közeledett felé.

— Az isten szereti magát Ágnes . . . milyen férfi a gróf! Ha én ismertem volna ilyet . . .

A leány megnézte szemrehányó tekintettel, de nem felelt az ömlengéseire semmit.

— Hát ismét nincs szava hozzám kedves? — folytatja ingerülten — felelet akar lenni ez a hallgatás?

A leány elfordult, tovább ment. Nehezére esett a járás, leült egy padra a bokor alatt s tépegette a leveleket.

— Megszokhattam — hallszott a hölgy kesernyős hangja — bántalmait, de nem tudtam, hogy gyöngéd figyelemzetescim is sértik. Jó volna, ha nem feledné, hogy apjának testvére vagyok, épen olyan jó Benko vér s anyja helyett anyja. Hogy négy esztendei árvasága óta én gondozom s a mi itt van, a kényelem, a disz az én ügyes előrelátásom szerezte meg. Eszébe juthatna, hogy mily jövőt készítettem számára, kedvesem. Az ily viselet engem sért . . .

A leányka nézte a leveleket és a porondra bámult. Szeme megtelt könnyel s halkan, szinte önkénytelenül mondta:

— S a becsületem néni?

— Tőlem kéri? — riadt fel a kis hölgy. Aztán körülnézett s letelepedett a leányka mellé s szaporán mondta: „Az apja erős ember volt, kedvesem, a bánat még erősebb volt nálanál s elpusztult ugy-e? Mire ment a becsülettel? Arra jó a becsület, hogy koldus legyen vele, ez kell magának? Esztendőkönt át szigorogtunk, kulduskodtunk — no

tegye el kedves azt a gyönyörű szót, ha éhen vész el mellette az ember. Hát mi baj van most? — folytatta hízogóra változott hangon s húsos, fényes arcából kiragyogtak kis világos szemei — van fény, van kényelem egyszerre, mint a tündér mesékben. A mi kell szemének, szájának. S ma-holnap grófné lesz, kedvesem. Hát ezt a maga becsülete mikor csinálta volna, mi? Én csináltam s dicsek szem velem. Csak nem kell a szavakba kapaszkodni, kedvesem, csak ne legyünk háládatlanok . . .

Csendes permete eredt. Rigó füttyölt a nagy fán szerelmes társának, fecskék és verebek csiripeltek. Gyenge szellő himbálta a leveleket s rózsaszírom szállongott a nedves fűre . . .

Alkonyodott. A toronyban harangoztak s a jó Benko vérből származó öreg kövér kisasszony olvasót huzott ki zsebéből s pergetni kezdte ujjai között. Járt le s fel a porondos úton s olykor felnézett a szürkés égboltra. Az olvasó csont-golyócskái cseregték s a kavics sikongott, a szítáló eső álmosan suhogott, élesen csipegett a veréb, kongott a harang s Ágnest bántotta minden mozgás, hang.

A kapuajtón megszólalt a csengő s két nő jött be. A vén kisasszony zsebébe tette az olvasót s eljűk ment. Az egyik vézna, ránczos, szelíd arcú, alázatos nőcske volt, kissé viseltes ruhában. Ezt „kedves barátnémnak“ szólította a jó véru Benko kisasszony. A másikat — egy izmos, csontos, szemüveges, nagy ajaku asszonyt — csak keze legyintésével köszöntött.

— Vártam, hogy jön, kedves — mondta halkán — ugyan izgatott ma Ágnes s nekem nincs tudja tapasztalatom az efféle dologban. Így szokott lenni, kedvesem?

— Néha talán — vékony, szemérmes hangja volt a kedves barátnémnak, a megboldogult kerületi főnök vélemény nélküli szöke özvegyének — az én tizenegy esetemben azonban nem mindig tapasztaltam.

— De nincs baj ez izgalomért, ugy-e kedves Kati?

— Oh talán, hogy volna? mind a tizenegyen élnek s én is, pedig . . .

De mert tizenegy ízben szerzett tapasztalatai teljesen határozott véleményre e kérdésben nem birtak, egy se igen, se nem számba menő „pedig“ helyes a mondat végén.

Benko kisasszony a csontos fehérnéphez fordult:

— No nézze meg, most épen féloldalt ül a padon Ágnes. Nézze asszonyom. No mit mond?

— Fiu lesz — felelte röviden, mintha csak rendelkezett volna.

— Ugy-e fiu? — szólt felragyogó arccal — s maga mondhatja, a ki annyit látott, ugy-e? Aztán mestersége ugy-e? Mert én, kedves — folytatta szendén szegve meg kövér nyakát — nem értek az efféléhez, megvallom. Ime, kedves Kati, ez a tapasztalt nő is megerősíti a maga állítását . . .

— Tizenegy . . . tizenegy.

— Tudom, kedves — és megveregette a Kati sovány vállát, elismerése jeléül a tizenegyekért, és igen vidám lett. Megtapogatta zsebét, a hol az olvasó volt, meg a gróf kötvénye s hamiskásan mosolyogva mormogta: „S ha fiu lesz, akkor“ szénézett, nem fejezte be a mondatot.

. . . Ágnes nem is látja tán az új vendégeket. Ott ül távol tőlük egy bokor alatt, kezeit ölébe fekteti s fejét lógatva, suttojja:

— Hát mért is hagyott el? Ha rossz lehettem, érte lettem. Ő ingerelt rá . . . Mért nem szeretett; hát csuf vagyok, rossz vagyok? „Te már férfi vagy, azt mondta neki az apám a halálos ágyán. Árva

voltál, neveltelek; árva lesz a leányom, gondod legyen reá. Ügyeim rosszul állanak, majd megtudod... Szegény vagyok, sokat küzdtem. Te ügyvéd vagy. mentsd meg, a mit lehet.“ És ő fárad, hogy megmentsen egyebeket s magamra hagy engem . . . Hát becsület ez? erre kért meg az apám, Imre? . . . A házuknál nőttél s én szerettelek örökké, pedig árva kasznár gyerek voltál . . . Mért hagyta el, mikor én szegény lettem? . . . Gonosz vagy, ez bűn volt. Hiszen lát az Apám . . .

A megboldogult kerületi főnök 11 tapasztalatokban dús özvegye alázatosan kérdi:

— S minek keresztek kérem a kisdedet.

Zoltánnak, azt gondolom — feleli a vén Benko kisasszony — a gróft is Zoltánnak hívják s a családban mindig volt egy Zoltán . . . Nevezhetjük, ugy-e asszonyom, Zoltánnak.

A nagy ajaku, csontos, katonás asszony kurtán veti oda:

— Persze. Jót állok, hogy fiu lesz. Az állásából látszik, azt tudja, kinek gyakorlata van az effélében? . . .

— Nekem nincs — szemérmeskedik a Benko hölgy s szendén görbén a föld felé fordítja kerek fejét — és maga kedves Kati?

— Tán tizenegy magzatom után képesítve mondhatnám, hogy valóban fiu . . .

Ágnes suttojta:

— Nem igaz, nem igaz — és könnyű sohaj rebben el ajakán s meleg sugárral telnek meg szép szemei s orrcimpái kitágulnak — nem gonosz Imre, nem bűnös . . . Ki vádolná? Én, én vétkeztem egyedül. Kaczer játékot játsztam. Akartam, hogy szóljon, hogy meghajtsa büszke fejét, hogy kérjen . . . Ez a rossz nyakas vér, a mi bennem foly . . . Oh szeretném előmlésztetni egy cseppig . . . Ő a szegény, ő a nevetlen, hogy azt mondhasa nekem: „légy az én édes, édes, édes kis feleségem Ágnes“ . . . Meghaltam volna az örömtől, de hogyan mondhasa? Bátorítottam-e, hogy mondja?

— Van-e gondoskodva mindenről? — kérdezte a 11-ek édes anyja.

— Ne beszéljenek, kedves, azokról a kellekekről — felelte lesütött szemmel a vén Benko kisasszony — én nem foglalkoztam a kérdéssel; teljesen tapasztalatlan vagyok . . .

De foglalkozni kell — követelődött a nagy csontu professionatus — mert minden perczen várni lehet az örvendetes eseményt s akkor kapcsolhatunk a levegőbe . . . Kell először is egy . . .

— Ne mondja, ne mondja — ott a szekrénybe megtalálja a szükségeseket, csak ne nevezze néven előttem, ha nem akarja, hogy kiégjen a szemem.

Ágnes sugta:

— Szeretem, szeretem . . . De ő látta, hogy a néni ide hozta Zoltán gróft. Átkozott legyen . . . Azt hitte, útamban állhat. Láttam, hogy hidegebb. Kínóztam, Tán félteni fog, ha látja, hogy mosolygok a grófra, hogy kezem kezébe engedem . . . Nem, nem mert félteni; itt hagyott, elhagyott. És utál most és megvet és itt alkusznaq felettem, hogy asszony leszek, ha fiu lesz . . . oh szegény, szegény, gyalázat.

S görcsös sirásba tört ki s kezeibe rejtette arcát.

Esteledett, nagy bogár dongott feje felett s hűvös szél járta át testét. Megborzongott s beindult a szobába. A had is felkerekedett nyomába. A csontos asszony megkérdezte, hogy van? s segíteni akarta jártában. Ágnes izgatottan nézte meg és elhuzódott tőle. „Ne érintsen.“

— Kötelessége kérem — vélte a 11-szer tapasztalt özvegy — én tudom magamról. Mert mikor én a 7-ikkel . . .“

Ágnes intett a kezével s behuzta maga után a hátsó kis szoba ajtaját.

— Hagyjuk kedvesem — mondta a vén Benko hölgy. Ülünk asztalhoz. Az édes gyermek fél . . . Tapasztalatlan ő is . . .

És leültek. Felgyújtották a nagy bronz lámpát és hallgattak. A tizenegyek anyja, kit bő tapasztalataiért tett bizalmasává a Benko hölgy s ki első volt annak kinyilatkoztatásában, hogy fiu várható — a mi egy ily bizonytalan lélektől bizonyára nagy elszántság — mohón élvezte az asztalra rakott földi javakat. Olyan fényes lett csontos, sovány arca a nagy munkában, milyen a zsír. Szüntelenül mosolygott és evett. A professionatus meghívott egykedvűen harapdált, a jó Benko vér pedig rajzolgatta magának a derék nyugalmas jövőt.

S így egy kis semmi baba kegyelméből, ki még valahol ott uszkál az ismeretlen tengerben, egy törekeny nádszálaeskán vívódva vész és habok ellen, boldogok voltak hárman. Oh csoda buba lesz. Tündér kezei átnyulnak már most amaz ismeretlen világból ide hozzánk s pénz, sok pénz van bennük.

Néhány lepke röpült be a nyitott ablakon s keringett, tánczolt a fény körül. Egyik kissé megégett s lehullott a fehér kamukára. A többi csak duruzsolt tovább s koppantotta buta fejével a forró üveget . . .

Sok pénz. Azelőtt szegénység volt itt. Hogy az öreg hatalmas nagyság urat megölte a mája vagy a veséje vagy valami más ilyen kis húsdarabja, eljöttek a hitelezők. A vén kastély az ösök emléke, a nagy diófás rengeteg kert, mely a Maros parton ülő hegyháton terült el és a gazdag földek a réten, a szőlős oldatok elmentek mind. Az árva Benko Ágnesnek csak a szépsége maradt az őseitől, meg a neve s pártfogójául egy szerény gyermekember — a kinek a nevét úgy ejtették ki a kastély látogatói, hogy Kiss vagy Nagy Imre, mert egy kasznár árvája volt, a nagyság ur kegyelméből nevelve. — Ügyvéd volt, perelt, fáradt s a ronesokból tartotta a hatalmas ur szegény leányát s házsártos testvérét.

Egy kis ház is megmenekült a városban a hegyen, a szőlők felé vívó úton, hol mind apró fészkek vannak, melyekben sok szegény mesterember, sok gyermek és sok nyomoruság lakik . . .

S Ágnes egyszer csak mégis megnőtt s olyan szép lett, mint egy álom. Imre ügyvéd nem merte nézni . . . A néni nem is szerette volna, hogy nézze.

Csendesen éltek, keveset vigadtak, sokat aggódtak és búsultak. De a gróf meglátta egyszer Ágnest s a fészkek lassan készülni kezdett. A néni sokat járt, kelt valahol, igen kiruházkodott s egy pár értékes arany holmihoz jutott. Apró dolgokban kényelmesedni kezdtek a szobák s az asztal gazdagulni. Minden tárgyon, udvaron, szobában kezdett derengeni valami ki tudja honnan eredt jóllét; most a tavaszon pedig egyszerre rohamosan fordították ki a mesteremberek régi formájából a kis fészket.

Kömivesek gypsz virágokat, gypsz angyalokat s minden, a mi városkánkban található gypsz drágaságot aggattak rá, festő mázolt rajta, ácsok kalapáltak s a régi rozzant butorokat elvitte egy szekér, hogy aztán sok szekér drága selyem holmit s mindenféle csecsebecsét hozzon. A vén kisasszony átvette a rendelkezést. Imre kimaradt s helyébe néha a Zoltán gróf kocsija állott meg a csepp fészkek előtt.

És most ünnepre készül a házacska . . . ragyogó ünnepre. „Ha . . . így szól a kötvény — fiu lesz“

Hát édes angyalkák, kik tündérvilágból hozták a bimbókat ide mi közénk; hát golya néni,

ki állván rengeteg vizek partján, kihálásod a fűszálon rebegő babát — fiut, fiut . . .

Álom borul a kis házikóra. Megfeketedik a lég, hallgat madár, bogár. A tücsök czirpel csak, meg a sáska szárnya csattog. Barátkák, fecskék alszanak a csatorna szélén s virágszirmon apró kis semmi állatok szunyadnak. Csillag se fénylik, egyedül a szentjános bogárka mutatja az út bokrok mélyén, fekete éjszakában szerelmes társának. De olyan azért ez éjszaka, mint a félig csukott déglátó kelyhe. Nyári hajnal ágya . . . pajkos tündérek palástja. Az első sugárra mosolyog minden. A téli éj hasonlít a sirhoz.

Ott benn is hajnal pirkadását várják. Egy kis gyermeket — fiut, fiut! — ki vidámmá tegyen minden arcot . . .

A kis szobából suttogva jön ki a madárképű kövér doktor, meg a nagy, csontos asszony.

— Ne féljen — szuszogja a kövér férfi a vén Benko kisasszonynak — ne ijedezzen. Na mi? Hát láttam én még ilyent — és összecsapja duzzadt, foltos, kövér kezét.

— Fiu lesz, doktor ur?
— Tudom is én nagysád!
— De mégis?

— Ugyan! Nem olyan az, mint az időjárás, a mit megérez minden számár. Na mi? Hát várjunk, ugyse sokaig várunk.

A vén Benko eléveszi olvasóját és imádkozik a boldogságos szüzhez. Jár le s fel indulatosan, szól a tizenegyek anyjához:

— Ugyan ne aludjék . . .

— Nem alszom — mondja, mosolyogva nyitva ki apró szemét — csak gondolkodom. Persze, úgy van. Mikor az én 5-ikem született, akkor volt ilyen borús éjszaka. Még mondja boldogult férjem: te Kati . . .

— Ugyan, beszélgettek is maguk akkor . . .

A dús tapasztalatu anya szunyad tovább, a vén Benko csörgeti a csont-golyócskákat . . . Halk jajszó hallszik . . . Kíváncsian teszi fülét az ajtóra . . .

— Menjen be, kedvesem — tanácsolja a dús anya.

— Én? Mit beszél össze-vissza. Elfelejt, hogy leány vagyok . . . Oh édes istenem — sohajjt fel — vége lesz-e már!

Nem mintha sajnálná. Asszony sorsa ez. Asszony! De hát Ágnes? Kellemetlen érzés szalad végig rajta.

Hát ha leány lesz. Eszébe se jutott eddig. Úgy beletalálta magát abba a tudásba, hogy nem lehet leány. Hiszen itt minden fiut vár, tud. Kimelegszik s izzadságot töröl le a homlokáról. Megreszket egész testében. Hát ha leány lesz? Az a sok gond, az a sok hiba — igen hiba, tán vétek, egy szegény leány ellen, hiába történt volna. Futva megy a szobán végig s szédülten hull egy karosszékre. Nem tud pihenni. Vége lenne ennek a kényelemnek? A butorhoz fogozódik s visszatér az ajtóhoz. Megnyitja és benéz. A doktor vigyorgó arcát látja csak . . . Nem lép be. Vár.

És vár minden. Az éjszaka is csak azért nem mulik el, hogy ő is megtudja az eredményt. A nyárfalombjai locsognak, zizegnek, kérdik: mi lesz, mi lesz? „Fiu” — csippen egy álmából felserkent veréb. Fiu: vakantja egy kuvasz az utcán. Egy csillag is kiül az égboltra s az egyenesen a kis ablakra ragyog. Ég a várakozástól.

Úgy hallja a vén Benko, mintha harangszó búgna a csendben. A némaságnak nyelve lesz s úgy, morog, suhog a lég. Az olvasó selyme szét-

szakad s a csont-szemek végig pörögnek a padlon nagy zajjal.

Az ajtó nyílik. A doktor kidugja fejét s szuszogja:

— Csend legyen, baj van.

— Baj? mi lehet. A tizenegyek anyja sem tudja. Ő nem szemérmes, ő teheti. Felkel s bemegy a kis szobába . . .

Soha sem virrad meg. Tíz éjszaka is fogodzott bizonyosan egymásba. Félni kezd ott egyedül, szorongva tekint a fekete néma ablakokra s aztán teljes kábultság vesz erőt rajta. A halk nyögéseket inkább sejt, mint hallja.

Egyszerre halotti csend lesz. Félelmes nagy csend. Ha semmi lármára magához nem tért volna, ez a némaság fölébreszti . . .

Kinosan sohajjt fel: „Én istenem” és megtelnek a szemei könnyel.

Végre.

Az ajtó nyílik és a nagy csontu asszony lép ki rajta.

— Megmondtam, tudtam — kiáltja.

— Fiu? fiu? szakad ki görcsösen a hang a vén Benko kisasszony torkából.

— Fiu — de halva. Sok baj volt vele.

*

S a szegény kis hiba ott fekszik. A vén Benko gyülemlettől üzve ront be az ajtón. Karmait előre nyújtja s szeme ég.

És Ágnes ráhullva minden bánata, minden szegénye, megaláztatása, könye, kinja okára, Ágnes az anya, ráhullva kimerülten arra a kis semmire, arra a felnyithatatlan örökös titokra, zokogja:

— Édes csepp gyönyörűségem, szemecskéd nem néz rám, szájaeszkád nem mosolyog reám soha . . . Édes bánatom te . . .

S a vén Benkonak is jut eszébe addig valami, míg leigézve nézi az anyát. Kihuzza zsebéből a kölvényt . . .

— Fiu — mormogja — ha halva is. Per is lehet ebből.

A K A D É M I A.

A magyar tud. akadémia július 1-én tartotta meg szünet előtti utolsó összes ülését.

Az ülésen dr. Pauler Tivadar elnökölt. A napirend egyedüli tárgyát folyó ügyek képezték, melyeket Fraknói Vilmos főtitkár terjesztett elő. Ezek a következők: Az akadémia utolsó nagygyűlésén a Sztrokay-féle 100 arany jutalmat tudvalevőleg dr. Katona Mór a „pénztartozásokról” irt pályamunkájának ítélte oda, azonban oly feltétellel, hogy a pályanyertes tartozik még az értékpapírok természetét is kifejtetni. Dr. Katona az akadémiahoz irt levelében erre késznek nyilatkozott s ekként a díjat ki fogják neki szolgáltatni.

A „bűnkisérlet elméletére” kitűzött Sztrokay-díjra a beérkezett 3 pályamunka közül kettőt dícséretre méltónak talált az akadémia (a díjat dr. Vlasisics Gyula nyerte el), s felszólította a dícsérettel kitüntetett munkák szerzőit, hogy a mennyiben a jelleg levélkéik felbontását óhajtják, ezt az akadémiaival tudassák. A beérkezett levelekből kitűnik, hogy a dícséretet aratott 2-ik számú pályamű szerzője dr. Baumgarten Izidor, budapesti ügyvéd, a 3-ik számúnak Battlay Imre, kalocsai kir. ügyész.

A dr. Edelmann féle ösztöndíjak egyikét Kerepes Béla műegyetemi, a másikat Muraközi Kálmán orvostanhallgatónak ítélte oda az összes ülés az illető bizottságok előterjesztései alapján.

A Fekesházy-alapítvány tárgyában az I-ső osz-

tály betervezté az akadémiaának a pályázat módosítására vonatkozó javaslatát. Az osztály a többek közt ajánlja a nyílt pályázatot, vagy megbízást, továbbá, hogy a Fekesházy munkákat maga az állam adja ki, vagy árultassa. Az ülés magáévá tette a javaslatot, melyet jóváhagyás végett a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez fog felterjeszteni. Néhai Bulyovszky Gyula 2000 frtot hagyott az akadémiaának oly célból, hogy annak 2—2 évi kamataiból egy ódai költeményre pályázat tűzessék ki. Az I-ső osztály volt megbízva a pályázati szabályzat kidolgozásával. Az osztály e szabályzat tervezetét ma bemutatta s az ülés azt elfogadta.

A nemzetgazdasági bizottság Heltai Ferenczet kültagjává választván, az akadémia ezt a választást ma megerősítette. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a fővárosi könyvtárak hirdaplakészletét házagosnak találta, s annak mikénti kiegészítése tárgyában értekezletre hívta össze a szakférfiakat. Az akadémia, mely szintén kapott meghívást, a maga részéről Fraknói Vilmost és dr. Szabó Józsefet küldte az értekezletre. — A főváros meghívását, hogy az országos vagy helyi érdekű helyeknek emléktáblával való megjelölésére alakult bizottságba az akadémia is képviseltesse magát, az összes ülés a történelmi bizottsághoz tette át.

Duka Tivadar I. tag Londonból kelt levelében tudatja az akadémiaival, hogy sikerült neki Kőrösi Csoma Sándor legbecesebb irodalmi hagyatékának (tibeti könyvei) legnagyobb részét az akadémia részére megszerezni. A nemes ajándékozó dr. Malan, Csoma Sándornak egyik legjobb barátja. Duka igéri, hogy az összes nyomtatványokat és kéziratokat legközelebb elfogja küldeni az akadémiaának. Kéri az akadémiaát, hogy fejezze ki köszönetét dr. Malannak. Az összes ülés úgy ennek, mint Dukának köszönő levelet fog irni.

A magyar orvosok és természetvizsgálók augusztus 20—25-én Temesvárott tartandó 23-ik vándorgyűlésére, Sántha Károly a Petőfi-emléktáblának aug. 10-én Ság-Szt.-Lőrinczen leendő leleplezésére hívták meg az akadémiaát. Az utóbbin Lehr Albert fogja képviselni az akadémiaát. Párisban Pasteur elnökle alatt bizottság alakult, mely gyűjtéseket rendez egy Dumasnak állítandó emlékszoborra. A bizottság a m. tud. akadémiaát is felkérte gyűjtésre s az összes ülés a III. osztályhoz tette át az ügyet elintézés végett. Egyéb tárgy nem volt.

Végül elnök tekintve, hogy a mai ülés az utolsó volt a szünet előtt, kívánja, hogy a tagok ép egészségben töltsék el a szünidőt, hogy aztán működésüket friss erővel folytathassák.

PESTI POSTA.

XIII.

Budapest, július 1.

Mit irjak önnek? . . . Megint csak azon kezdem, hogy itt jelenleg semmi nevezetes dolog nem történik. A csöndes évad kezdetét vette s daczára, hogy az idő komisz, a ki csak teheli szokik a fővárosból, hogy melegebb égélj alatt élvezze a nyarat. Mert itt bizony ninesen benne része. Ha délelőtt a nap kissé fölmelegíti a kedélyeket, a szívet és a levegőt, — jön délután egy hűvös eső s úgy lehűt mindent, hogy az embernek még a foga is vaczog belé. Tegnap délután megajándékoztak minket az égiek szép kis felhőszakadással, s ma úton-útfélen dolgoznak

a szivattyusok, hogy a pinczelakásokból, alantabb fekvő helyiségekből kiemeljék a vizet. A szegény hivatalnokok, kézművesek, kis iparosok igyekeznek megmenteni azt a néhány törött lábu szalmaszövetet, rozszant nyoszolyát, rongy ágyneműt, hogy az ég áldása el ne mossa végkép; a gazdagok leszedik a csipke függönyöket, porolják a bársony bútort, hogy meg ne egye a moly, míg ők külföldre mennek nyaralni. Mert mostanság mindenki megy. Az emberek nem azt kérdeik egymástól, „hogyan van ön?” . . . de azt: „hová megy ön?” . . . Általános elválás. Vannak olyanok is kik örökre elválnak, mint például az opera, mely tegnap vonult ki a kerepesi uti művészet hajlékából: hogy jövő ősszel beletelepedjék azon új fészekbe, mit a sugárton emeltek számára. Tömerdek tanuja volt ez érzékeny búcsúnak, mert a nemzeti színház nézőtere színtiltig zsufolyva volt az utolsó operai előadáson. Néhány régebbi tagnak sajog is kissé a szíve, midőn kiköltözik azon hajlékból, hol negyvenhét évig egy kenyeret evett a drámai művészet papjaival. Vigasztalódjanak, azért mi testvérek maradunk, mint eddig, mindössze külön háztartást fogunk vezetni. Örömmel mondunk nekik istenhozzádot, mert hiszen nem mennek messzire, s nagyon jó helyre . . . haza.

Még valakitől váltunk el tegnap, de ez a válás igazán örökre szól! A jó öreg Tánicsics Mihályt kísértük ki oda, honnan még sohasem tért vissza utazó. Lesz-e idők viharával dacoló monumentális emlék a sirján, — azt nem tudom, de hogy dédunokáink és azoknak dédunokái is megfognak emlékezni az ő nevére, az bizonyos. Mert ez a név a történelemé, s az ifjú, ki buvárkodni fog a magyar szabadságharc történetének könyvében, annyi nagy, feledhetlen és szent név között rá talál a Tánicsics nevére is. Ő volt egyike a legelsőeknek ki — oltalmazandó — megragadta azon kezét: mely korbácsütést akart mérni a nemzet testére. És e csapás egy részét felfogta ő maga. A börtön senyvesztő homálya megtörte testét, lelkét, örök-éj fátját borította szeméire, csak egyet nem tudott elfojtani: szívében az imádott haza szeretetét. S a ki egykor lángoló lelkesedéssel küzdött azon néposztály érdekeiért, melyben bölcsője rengett, melynek bánatát osztotta, szenvedéseit ismerte, érezte, azt ma, midőn 85 év viaraszta után álomra hajja ősz fejét méltán megilleti az a szép név, melyen Herman Ottó említé, midőn gyászbeszédében Tánicsics Mihályt a „leghibebb magyar”-nak mondta.

Temetése nem volt valami világra szóló, de meglátó, igaz részvéttel, őszinte gyászszal, mint a hogy unokákhoz illő eltemetni a nagyatyát. Azok csoportosultak ravatala körül, kik őt istápolták, gyámolították és szerették utolsó perceiig; kik neki rokonai, gyermekei voltak: a munkás nép. Testületileg vonultak ki s a különféle egyesületek zászlóik alatt jelentek meg. Ott voltak a kovács, szabó és asztalos segédek, több hadastyán egyesület s a honvédmeház néhány agg bajnoka. A koporsót számos díszes koszorú borította, közöttük legszebbek a Siklós város, Tánicsics bizottság s a hírlapírók egyesületének pompás koszorúja. A bodzafatuzta s a kerepesi uti tömve volt közönséggel, s daczára az esőnek, mely egész délután szakadt, legtöbbször kikisérték a menetet egész a temetőig. Bokros József, Herman Ottó és Farkas Ede mondtak halotti beszédet s az elmaradhatlan Vasváry Kovács köszöntö meg a közönség részvétét a gyászoló család nevében. Az asztalossegédek dalkara még egy gyászdalt énekelt, s aztán leeresztették a koporsót, mely annyi nagy emléket, oly forró hazafiai lelkesedést zárt magába.

Bármily nehéz siremlék, bármily súlyos hant nehezdedjék is a koporsóra, könnyebb lesz neki az a teher, mint az élet terhe volt! — — —

Ma délután elmentem kissé botanizálni az „ember-burján” között s kiértem a sugárut végére, hol a díszesnél-díszesebb nyári lakok kaczerkodnak a szegény járó-kelővel. Mily szépek e zöld folyondárral befutott, virágokkal körített miniature paloták. Emberi kéznek s természet ajándékának közös munkája. S e gyönyörű nyári lakok legnagyobb része üres, nem lakik bennünk senki, legföllebb a házfelügyelő. Hát az uraság hol van? . . . az uraság elment nyaralni külföldre! . . . No igen, mert hát télen a belvárosban, nyáron pedig külföldön lakik az előkelő ember. De hát akkor minek épít nyári palotát s látja azt el a hőség és kényelem minden kigondolható pompájával? Mi ez? . . . „Uebermuth des Wohlhabens.”

Épen delet harangoztak, midőn áthaladtam az István téren. Ott, hol tizenegy év előtt a Miklósi-féle színház állt, jelenleg egy más épület van, piszkos és illatos. Ez épület kölépcsőin ülnek köröskörül a legelső néposztály fiai, napszámosok, házalók, drótos tótok, téglahordók, favágók stb. s ott élkeznek, ott van az ő piaci konyhájuk, ez az ő Hangli-juk. Hat krajczár az ára egy tányér meleg kásának, leöntve zsirral. Némelyik még ezt a fényűzést sem engedheti meg magának s csak minden másodnap ebédel melet. A közbeeső napokon vesz egy retket három krajczárért s nagy darab fekete kenyeret egy krajczárért . . . és jól lakik.

Egondolkoztam felette, hogy ha úgy akadna valami hip-hop mester, a ki fel tudná cserélni az alakokat s a helyzetet, s egy aféle méltóságos excellentiás urat ide varázsolna a Podlupka Janó helyébe, Janót pedig betenné egy sugáruti palotába tulajdonosnak, — vajjon hogy éreznék magukat?

Mit csinálna Podlupka Janó, ha úgy reggel felébredne a menyezetes ágyban, selyem takaró alatt? Aztán jönne a libériás inas és kérdezné, hogy mit méltóztatik reggelizni? Miféle rendeleteket méltóztatik ma kiadni? A hintó hány órára álljon elő? stb. stb. A boldogtalan Podlupka Janó azt hinné, hogy ő bizonyára meghalt s ép-kezláb került egyenesen a menyországba, abba a tündér világba, melyről a pap annyit prédikált neki ott lent a földön. S ez a felfedezés annyira meglepné, annyira megijedne tőle, hogy csakugyan belehalna.

De hát még a méltóságos ur mit szólna, ha reggel négy órakor fölráznák szalma vaczakjáról s küldenék téglát hordani, délben pedig a szarvasgomba pástétom helyett egy tányér kását tennének eléje, bordeauxi helyett pedig bádóg-pohárban kúvizet . . .

Pedig nem ártana néha ilyen kis csere; legalább minden évben egyszer, egy napra. Azt hiszem, hogy sokkal kevesebb ur volna a világon, de mindenesetre több ember.

GABÁNYI.

TÁNCSICS MIHÁLY.

A magyar irodalomnak, illetve a magyar nemzetnek ismét gyásza van. Szabadságharcunk egyik ki-magasló alakja Tánicsics Mihály szombaton este 8 órakor hosszas szenvedés után megszűnt élni.

Tánicsics Mihály született Ács-Teszéren (Veszprémmegye.) 1799-ben. Elemi iskoláit szülőhelyén végezte, később pedig az ácseszteri néptanodának segédtanítója lett.

Sok küzködés, nélkülözések, sőt nyomor között lépett az írói pályára, melyre határozott hivatást érzett.

Írói pályája kezdetén 1821-ben az a kitévés érte, hogy „Magyar nyelv” című nyelvészeti munkájával egy kitűzött pályadíjat ő nyert el. Ez időtáiban több nyelvészeti és politikai munkát írt. Az 1836-ik évben Erdélybe jött gróf Teleki Jánoshoz s nevelője volt gróf Teleki Sándornak. Ez idő alatt írta Pazardi gúnyregényét, mely Kolozsváron jelent meg, de a könyvet a kolozsvári cenzura lefoglalta és elkobozta.

„Hunniá függetlensége” című politikai munkájának megjelenése után teljesült, a mitől Tánicsicsot jó-akarói az Apponyi György-féle kormány keletkezése óta féltetni kezdték. — Elfogták 1847. februárban Horvátországban, hová Kossuth tanácsára félrevonult volt. Budára hozták s a bécsikapu-utcai József-kaszárnyába zárták. És csak márczius 15-ke nyitotta meg börtöne ajtaját. A kiszabadult rab számára még az nap esti 9 óráig több ezer p. forintnyi összeg gyűlt egybe.

Mindjárt epochális kiszabadulása után, 1848. áprilisban „Munkások Ujsága” című lapot indított meg. Ezután nagy lelkesedés közepette Békés és Siklós országos képviselővé választák. Ez utóbbi mellett nyilatkozott. 1849-ben a rémuraom alatt halálra ítélték. Bujdosó lett, előbb pár hétig Biharban, később Pesten saját házában. Az orsztrák rendőrség sok-szor kereste nyomát hasztalanul.

1838. évi októberben lépett házasságra, nőül vevő Szeidel Terézt, ki viszontagság teljes életében a szó szoros értelmében védangyala lett. Tánicsics fogva volt s vak lett; még a forradalom után nyolc évig kellett bujdosnia, neje saját lakásának padlója alatti lyukban rejté el férjét s őrizte azt éjjel-nappal, s mikor hetenkint 30—40 rendőr jött keresni a halálra ítélt hazafit: e nő nem reszkedett, egy arczvonnással sem árulta el, hogy — együttesen a rejtek föltött állnak.

Az 1857-ki amnestia után Tánicsics ismét megjelent a világban, s bujdosása alatt írt munkáit: „Ifju barátim”, „Forradalmi Katekizmus”, „A hét nemzetség szövetsége”, az ifjuság több példányban irván le, ezért 1860. márcz. 15-én újra elfogták, s mert ez „írásokat” forgalomba hozta, felségárulás és közcsendháborítás vádjára 15 évi nehéz rabságra ítélték.

Már 1860-ban majdnem teljesen megvakult, a börtönben, 1864-ben lányát veszté. 1867. márcz. 13-án Andrássy közbenjárásával vissza lett adva a szabadságnak. 1868. okt. 4-én az orosházi választókerület felszólította Tánicsicsot, hogy a képviselőjelöltséget fogadja el. Elfogadta, meg is választották. Az 1848-as pártnak volt tagja. A három éves ciklus után a képviselőházból kimaradt. — 1860. elején alapítá „Arany Trombita” című lapját a „munkás nagy közönség számára”, mely azonban pártolás hiányában megszűnt.

Ezután teljesen visszavonult a közéletől, és művei elárulásából befolyó csekély jövedelemből tartotta fenn magát; míg végre az utóbbi időkben közadakozás útján segítettek némileg nyomorán.

Temetése jun. 29-én folyt le a bodzafa-utca 25 számú házból, a közönség általános részvéte mellett. Nemcsak a halottas ház elég tágas udvara, de az egész bodzafa-utca is tömve volt közönséggel. A különféle egyesületek zászlóik alatt jelentek meg, s körülvették a ravatalt. Ott voltak a kovács, szabó és asztalos segédek, borbélyok és fodrászok, az Osman, Páduai, Szent-Antal, az ált. munkás-egylet, több hadastyán egylet stb. Ott voltak továbbá Moesáry Lajos, Madarász József, Beksics Gusztáv, Sárkózy Aurél orsz. képviselők, Thaisz Elek főkapitány, Helfy Ignác, Polonyi Géza. stb. A ravatalra az említett egyesületeken kívül a Tánicsics bizottság s a hírlapírók egyesülete is tettek díszes koszorukat. A gyászszertartás kevéssel 6 óra után vette kezdetét. Jancsó József városi r. kath. segédlelkész beszentelte a koporsót, azután a nemzeti színház dalkara énekelt egy gyászdalt. Ennek végeztével megindult a gyászmenet az „Aczélhang“ férfi dalegylet gyászdulójával, a bodzafa-utczán át, ki a kerepesi-utca s onnan a temetőbe. Elöl sorakoztak az egyletek; a koporsó előtt, melyet négylovas gyászkocsin szállítottak, fekete párnán vitték a Tánicsics bizottság szép koszoruját. Azután haladt a gyászkocsi, követve a gyászoló özvegy s a család tagjai által. A temetőben a sir előtt Hermann Ottó tartott gyászbeszédet. Ezután Farkas Ede a Tánicsics bizottság titkára rövid beszéd kíséretében elhelyezte a koporsót a bizottság koszoruját s az öreg Vasváry Kovács mondott a résztvevő közönségnek köszönetet a család nevében. Az asztalos-segédek dalkara még egy gyászdalt énekelt, miközben leeresztették a koporsót a sírba.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvárt, 1884. július 5.

OLVASÓINKHOZ.

A „Élet és Irodalom“ czimű, az erdélyi részek egyetlen szépirodalmi és társadalmi közlönyére nyitjuk meg az előfizetést júli-december folyamra.

Eddigi — bár rövid — pályafutásunk felment minket attól, hogy nagyhangu ígéretekkel biztassuk az olvasó közönséget az előfizetésre; s e pusztán ígéretek után tartunk igényt a közönség pártfogására.

A nélkül, hogy a szerénytelenség vádját tartanánk, hivatkozhatunk a kiváló írók fényes sorára. kiknek szives közreműködése tette lehetővé, hogy lapunkat irodalmi színvonalra emeltük.

A lefolyt félévi folyamában a következő írók neveivel találkozhattak olvasóink: *Jókai Mór, Brassai Sámuel, Imre Sándor, Beöthy Zoltán, Szász Béla, Szász Gerő, Endrédi Sándor, Abrányi Kornél, Jakab Ödön, De Gerando Antonina, Gyarmathy Zsigáné, Sáni Lászlóné, Bartha Miklós, Jakab Elek, Széchy Károly, dr. Ferenzi Zoltán, Csernátóni Gyula, Medgyes Lajos, Lövey Klára, E. Kovács Gyula, Petelei István, Gabányi Árpád, Tolnai Lajos, György Aladár, Lugosi József, Abrányi Emil, Dengi János, Réthy Lajos, Sümei Kálmán, dr. Boros Gábor, Bartók Lajos, Reviczky Gyula, Farnos Dezső, De Gerando Attila, Jancsó Benedek.*

Lapunk előfizetési díja marad a régi: **Egész évre . . . 6 frt. | Félévre 3 frt. Évnyegyre 1 frt 50 kr.**

A vidéki előfizetési díjak a kiadóhivatalhoz (belmonostor-utca 20. sz.) küldendők; helybeli előfizetéseket pedig Stein János könyvkereskedése fogad el.

Mutatványszámot ingyen és bérmentve bárkinek küldünk. Továbbá tudatjuk, hogy új előfizetőink lapunk első félévi folyamát 2 frt 50 kr-ért utánrendelhetik.

— Sajnálattal kell hogy értesítsük tisztelt olvasóinkat, hogy Hegedüs István, lapunk eddigi főmunkatársa, másnemű felhalmozódott teendői miatt e tisztétől megvált. Nem mulaszthatjuk el, hogy köszönetünket ne fejezzük ki Hegedüs urnak, hogy szives közreműködésével lapunk irodalmi értékét emelte. Különbösen ígéretét birjuk, hogy becses munkálkodását ezentulra se fogja egészen megvonni az „Élet és Irodalom“-tól.

— A NYÁRI SZINKÖRNEK két újdonsága volt a héten. Az egyik Almási Tihamér „Czigány Pannája“, a másik Egressi B. „Két Sobri“-ja. Mind a kettő népszimű. Szót csak az első érdemel, az utóbbi csak annyiban, hogy színházunk egyik érdemes tagjának a jutalomjátéka volt; máskülönbösen egy érték nélküli fércelemény, melyben még a routinnak sincs nyoma. „Czigány Panna“ már azért is nevezetes, mert egy budapesti kritika az igazi népszimű eszményét találta fel benne, míg ezzel szemben — sőt tulnyomó számban — akadnak homlokegyenest ellenkező vélemények is. Az utóbbiaknak inkább volt igaza, mint az előbbinek. Legáltalább a mi véleményünk szerint Almási „Czigány Panna“-ja egységes szerkezet helyett egy csomó mindenféle elemből összetakolt mozaikot, egyszerű véperköles helyett erős romantikát s erőteljes néprajvi helyett salangos salon-novella stílyt ad. Lakatos Rudi pl. „kerüli a feltűnést“, Kati leány asszonynak a falusi szatócs „nem szolgálhat“ szalagot stb., holott a szereplők magukat egymás közt Estámmak és Pestánnak nevezik. Az egész darabból a „specialitás“ keresése rí ki s tekintetben párja a „Tót leány“-nak, szövege annyiban különb mint ezé, hogy legalább nem egy lóorvosságos üvegen fordul meg, hanem egy gyermek-rablási histórián, a mi magában véve már ismét képtelen egy história s nem egy magyar népsziműbe, hanem egy Ponsón-féle regénybe való. Az itt-ott nyilatkozó drámai hatáson is kiérzik a konvencionális fogások s az erőszakosság character-e. Az egész darab csak annak eleven tanúsága, hogy a népcset és -jellem ismeretét nem helyettesítheti a fantázia; a helyes érzék sok mindent pótol, de a helyes érzék nem pótolhatja semmi. Rónaszékiné Czigány Panna szerepéből elég hálás alakitást csinált, Lánya szép népdalait érzéssel énekelte, Váradis a többiek is megállták helyüket. — A „Két Sobrit“ csütörtökön adták Krasznay jutalmára. Krasznay s a közönség között hosszú ismerettségük alatt bizonyos patriarchalis viszony jött létre, miből mindkét félnek van némi haszna. Krasznaynak pedig az, hogy a közönség tőle túl sokat nem követel, a közönségnek pedig az, hogy Krasznayban soha sem csalódik. Apát, nagyapát, fiút és unokát egyforma kedvvel játszik s egyikben épen úgy megállja helyét, mint a másikban. E jutalomjáték alkalmával is kitűnően alakított, a mit a nagyszámú közönség nem egy jelenetben jutalmazott tapssal.

— 27,000 FORINTOT LOPTAK EL a helybeli vasúti pályaház pénztárából. E nagy összeg a napokban érkezett Kolozsvárra, a budapesti főpénztárból a hivatalnokok fizetésére. Az összeget H. S. pénztárnok vette át és a Wertheim-szekerénybe tette, de másnap reggel a pénzszerényt csak betéve, de nem bezárva találták, a 27,000 frt pedig hiányzott. A vizsgálat erőlyesen foly.

— A HIRLAPOK MEGŐRZÉSE czéljából Trefort miniszter a fővárosi nagyobb könyvtárak képviselőivel értekezletet tartott, mely értekezleten beható táncskozás után a következő határozatok mondatk ki: 1. A képviselőház elé törvényjavaslat terjesztendő, mely a hírlapok kiadóinak pénzbírság terhe alatt megahyja a hírlapoknak a könyvtár számára való beküldését. 2. A hírlapkönyvtár a nemzeti muzeum, jelesen annak könyvtára mellett fog felállítani s mint külön könyvtár kezelteni. 3. A jövő évi budgetbe a költségek fedezésére ötezer forint fog preliminálni, melyből az állványok készíttetnek, s a régi hírlapoknak beszerzése s kompletírozása megkezdetik. 4. A fővárosi három nagy nyilvános könyvtár hírlap-gyűjteménye egyesíttetni fog. 5. A hírlap-könyvtár szervezésével s felállításával idős Szinnyi József, ki azonban az egyetemi könyvtár kebelében is megmarad, bizatik meg. Természetes, hogy kiváló gond fog fordítani a hírlapok régiebb példányainak kiegészítésére s az lesz főfeladat, hogy lehetőleg teljes gyűjtemény állítsák össze.

Nyomatott Stein Jánosnál az ev. ref. collegium betűivel Kolozsvárt.

— MAGYAR DRÁMA BÉCSBEN. Jókai Mór „Kálmán király“ czimű drámáját a bécsi burgszínház elfogadta előadásra. A darabot Grosz Károly fordította.

— A BUDAPESTI NEMZETI SZÍNHÁZTÓL AZ OPERA-TÁRSASÁG a „Szevillai borbély“ előadásával búcsuzott el. Ez opera került ezelőtt 47 évvel is 1837 aug. 22-én először színre a fővárosi nemzeti színpadon. Ezért választotta az igazgatóság ezt búcsuelőadásul. A hajdani személyzetből csak is az öreg Ellenbogen Adolf működött közre az új nemzedékkel ma is. Ez alkalommal érdekesnek tartjuk megemlíteni, hogy e 47 év alatt a nemzeti színházban 205 dalmű és ballet került színre és e közt 38 eredeti mű volt, 19 szerzőtől.

— AZ ORSZÁGOS ANTHROPOLOGIAI MUZEUM örvendetesen gyarapszik, már eddigel van a muzeumban 1800 különböző fajtabeli és korbelt koponya, 30 csontváz, 11 mellszobor, (az afrikai, amerikai, ausztráliai benszülöttekről és számos egyéb emberi ereklye, (haj agyvelő, koponya stb.) Legújabbban megajándékozták az intézetet, Boglancsov moszkvai tanár, Hüllsten hélsingforsi tanár és Hoffmann Washingtonból. Szigetvárról a régi vár romjai alól négy koponyát küldöttek be ifju Bárváth Antal, Vargha Sándor, Jakab Andor és Tóth Lajos szigetvári lakosok. E koponyák sebheylei történelmünk egyik legdicsebb emlékét elevenítik fel.

— AZ ELSŐ MAGYAR TEMPLOM AMERIKÁBAN. Pensylvániában, a köszönbányák magyar munkásainak istápolására s nehéz állapotukban lelki vigasztalásukra az Amerikában élő módosabb magyarok templomot és iskolát akarnak építeni s erre lelkes felhívást bocsátottak ki az „Amerikai Nemzetőr“-ben.

— A PÁRIZSI SZÍNHÁZAK MÚSORA a jövő színdnyre már nagyjában meg van állapítva. A nagy opera „Egmont“-ra készül, melynek szövegét Wolff Albert s Salveyre írták. Az opera comique „Joli Gilles“-t tervezi Poisetól és Mousellet-től. A Theatre Françaisban „Antoinette Rigaud“ Deslaude-s-tól és „Raymonde“ André Theutriet-től fognak színre kerülni. (Drámák) Esetleg Bergerat „Maison de bonheur“ czimű drámáját is előadják. Még Hugo Viktor „Burggraves“-ja is színre kerülhet. Ezzel a sociétairek azt akarják bizonyítani, hogy nemcsak a kasszadarabokat hajhúszszák. A Theatre Italien Patti és Sembrich asszonyok vendégszereplésén kívül bemutatja „III-ik Richard“ nagy operát, mely már Szentpétervárott nagy sikert aratott. Az Odéon újdonságai lesznek: „Isaac Cram“ Louis Devyil-től. „Matagan“ fantasztikus darab versekben Moreau-tól s a „Két Berbeau háza“ Theutriet-től. Ezenkívül bemutatja Shakespeare „Macbeth“-jét, melyet Jules La Croix páros alexandrinusokká gyurt át. A Porte-Saint-Martin Shakespeare „Romeo és Juliá“-ját fogja adni, Richépin „átdolgozásában“, Romeo szerepében Sarah Bernhardt tal. De a jövő tél legérdekesebb újdonsága Sardon Viktor új darabja, melynek cziméről és tartalmáról még semmi hír; annyi bizonyos, hogy Sarahnak alkalma lesz benne egy mesteri halált bemutatni.

RACHEL ELSŐ SZÍNPADI FELLÉPTE. Junius 26-ka érdekes évforduló volt a francia színművészet történetében. Az nap este 8 órakor épen ötven színdendeje volt, hogy a párisi „Académie royale de musique“ színpadai közt egy a hidegtől és félelemtől reszkető 14 éves leány állott trikóban. Pár perc előt vetette le rongyait, hogy a gyalkosztimbe öltözék. A mint a végsőt hallja, kiest a színpadra, hol két rövid verset kell csupán elénekelnie, de a rája szegzett száz meg száz szem láttára ez is a torkában reked. Valamelyik énekes erőteljes oldaldőlésére magához tér, gyorsan elénekel kis szerepét s visszamenekül a kulisszák mögé, s innen az öltözöbe. Belép Sovenneur, az első rendező, s így szól: „Gyermekem, ez utoljára történt. Iróasztalom mellett ülve, szivesen hallgatom az ablakon át behangzó románczaidat, melyeket az udvaron énekel, de a színpadomra nem válsz be.“ Ezzel 10 frankot nyom a markába, s a kicsike sirva csöndesen haza ment. . . Ime ez volt Rachelnek, a világhírű tragikai művésznőnek első színpadi fellépte.

Tartalom: Hanyatlásunk és a nő. Sándor József. — Új világ Tolnai Lajos. — Csákyakó. Dr. Boros Gábor. — Incognito. Fughné Gyujtó Izabella. — Alku. Petelei István. — Akadémia. — Pesti posta. Gabányi. — Tánicsics Mihály. — Különlék. — Tárca: Jósika Miklós és a történelmi regény. Dr. Ferenzi Zoltán. — Pletykapad. Csaba.